

Kaz 1,3.4

Milé sestry, milí bratři, konec roku vnímáme jako časový předěl, jako něco, co náš čas strukturuje. Konec roku může být a bývá časem k bilancování. Minimálně v ekonomické oblasti je konec roku takovýmto časem. Ekonomové dělají ke konci roku finanční závěrky, ze kterých má být patrný obraz hospodaření v uplynulém roce. Mluvím o tom proto, že Kazatel, když se ptá: „*Jaký má člověk užitek ze všeho pachtění?*“, tak používá ekonomický výraz. Hebrejské slovo, které se zde překládá jako „užitek“ (יתרון od kořene יתר „zbývat“) je doslova „to, co zbývá“, „to, co je navíc“.

Je to jedno ze slov, které uvedl do běžného užívání židovský obchod v době po babylonském zajetí a které označovalo to, co bychom dnes asi označili jako „hospodářský přebytek“, „čistý zisk“ nebo „kladné saldo“. Je to prostě to, co nám zůstane, když odečteme všechny vynaložené náklady. V knize Kazatel je to jedno z klíčových slov této knihy, vyskytuje se zde přesně 10x a nenajdeme je v žádné jiné biblické knize.

Doslovnější překlad této Kazatelovy otázky by tedy byl: „*Jaký má člověk zisk, jaký má výnos nebo profit ze všeho svého pachtění?*“ Kazatel tento ekonomický pojem používá přeneseně, neptá se jen na ekonomický zisk, ale na celkový, na celoživotní zisk nebo výtěžek. Protože se jedná o výtěžek z veškerého lidského pachtění, z veškerého lidského úsilí a námahy. Kazatelovu otázku bychom dnes mohli formulovat takto: „Proč vůbec stojí lidský život za to, aby se žil?“ Je to v posledku otázka po smyslu lidského života. Kazatel, když se ptá na „užitek“, tak se vlastně ptá na celkový smysl lidského úsilí. Kazatel si naléhavě uvědomuje, že lidský život by měl být nejen úspěšný a příjemný, ale i správný a hodnotný v trvalém smyslu. Podle tradice je autorem knihy Kazatel moudrý král Šalomoun, jehož život byl velmi úspěšný i příjemný. Šalomoun se těšil mimořádnému bohatství i slávě. Proslul svým velkým bohatstvím, vlivem i moudrostí. Ale tváří v tvář pomíjivosti lidského života se mu to všechno zdá být málo, nestačí to. „*Co člověku nakonec zbude?*“ „*Oč se člověk snaží a proč vyvíjí značné úsilí?*“

Kazatel pro toto úsilí, pro lidskou námahu, používá slovo, které má negativní přídech. Ekumenická bible to překládá jako „pachtění“. Na jiném místě se toto slovo překládá jako „plahočení“ (Dt 26,7). Jinde Kazatel mluví o „lopocení“ (1,13). Pachtění je další důležité slovo, pro celou knihu Kazatel. Vyskytuje se zde velmi často a je to slovo, které charakterizuje lidskou existenci na světě. Ta je zatížena velkým úsilím, kterému často neodpovídá zisk. Velké vynaložené úsilí, ale malý až nepatrný zisk. Tak to je s životem člověka.

V pozadí je představa, že lidské pachtění by mělo vytvářet něco jako nadhodnotu, nějaký pozitivní přínos a Kazatel se ptá, jaká je tato hodnota, co je vlastně tím ziskem. Jaká je hodnota, kterou člověk vytváří veškerou svou snahou? A je vůbec v celkovém pohledu na lidský život nějaká? Co člověku přináší jeho námaha, pachtění a lopocení? Myslím, že to je dobrá bilanční otázka. Možná by se víc než na konec roku, kdy se dělají finanční závěrky, hodina na konec lidského života. Čeho dobrého člověk v životě dosáhl? Co dobrého svým úsilím získal? Stálo to za tu námahu?

Kazatel slovem „pachtění“ nabízí srovnání s prvopočátečním rajským stavem člověka v zahradě Eden, kde člověk nepracoval v potu tváře. Ale tento rajský stav v důsledku lidského hříchu pominul a lidská existence na světě je nyní spojena s námahou a úsilím, s tím, čemu Kazatel říká pachtění.

V 1. knize Mojžíšově Bůh člověku říká: „*V potu své tváře budeš jíst chléb, dokud se nenavrátiš do země, z níž jsi byl vzat. Prach jsi a v prach se navrátiš.*“ (Gn 3,19). Pomíjivost a nezměrné úsilí v potu tváře, to jsou napříště charakteristiky lidské existence na světě. „*V potu své tváře budeš jíst chléb*“. Jedení znamená možnost života a člověk tedy napříště může žít jen za cenu námahy a trápení. Země mu sama od sebe bude vydávat jen nepoživatelné trní a bodláčí. Pokrm, tedy zaopatření života, člověk bude muset získávat namáhavou prací.

Takže tím ziskem, který člověk má ze všeho svého pachtění, je v posledku možnost života i v podmínkách světa narušeného hříchem. Ale je to život dočasný, život jen na chvíli. Člověk se vrátí do prachu země. A navíc je to život poznamenaný vekou námahou. Obrazem této námahy je lidská existence „v potu tváře“.

To potvrzuje také výraz, který je zde použitý pro „tvář“. Není to běžný hebrejský výraz pro tvář, který je např. v požehnání: „*Hospodin nad tebou rozjasňuje svoji tvář... Hospodin k tobě obrací svoji tvář...*“ Je tady použité jiné slovo, které doslova znamená „nos“. Nos je místem, kterým Hospodin vdechnul do člověka život (Gn 2,7). Je to místo vstupu života do lidského těla. Projevem života je právě dech, tedy střídání nádechu a výdechu. A zrovna toto místo, kterým vstupuje do člověka život, je tady zmíněné v souvislosti s lidskou námahou. Je tím naznačená nesamozřejmost lidského života, který přetrvává jen s velkou námahou a úsilím.

Kazatelova slova vyznívají jako velmi skeptický pohled na člověka. Lidský život je umožněn jen za cenu velkého úsilí, za cenu pachtění. A navíc je to jen život dočasný, krátkodobý. To vynikne v knize Kazatel v následujícím verši, kde je v kontrastu pomíjivost lidských pokolení vůči stálému trvání země: „*Pokolení odchází, pokolení přichází, ale země stále trvá.*“ (v. 3). Ve sledu odcházejících a přicházejících generací zaniká a upadá v zapomnění každý jednotlivý člověk. Ale země, kterou člověk dostal od Boha do správy, ta má nedohledné trvání. Současným jazykem řečeno: Stáří člověka se měří v desítkách let, ale stáří země v miliardách let. A přitom země byla učiněná pro člověka a byla člověku dána, aby ji přetvářel. Země, která byla člověku podřízena, přetrvává po mnohé lidské generace, které pomíjí.

V tomto pochmurném pohledu na lidský život ovšem nemusíme vidět jen Kazatelovu skepsi, ale také hluboké vědomí vzácnosti lidského života. Je vzácný právě proto, že je dočasný, pomíjivý a jeho přechodné trvání je umožněno jen velkou lidskou námahou, velkým úsilím. *Jaký má tedy člověk užitek ze všeho svého pachtění?* Především ten, že si na tom může dobře uvědomit vzácnost lidského života a vážit si ho, být za něj vděčný. Právě křehkost, nesamozřejmost a pomíjivost lidského života zakládají vzácnost každé chvíle, ze které se člověk může radovat a za kterou může být vděčný. Myslím, že dobrat se k tomuto postoji je tím ziskem, který má člověk ze všeho svého pachtění. Protože potom se na život svůj i na život lidí kolem sebe dívá jinak a i své úsilí vynakládá trochu jiným způsobem.

Hospodine, děkujeme ti za všechno dobré, co jsme v letošním roce přijali od tebe i od našich bližních. A děkujeme i za to, co jsme pochopili, co nám pomohlo porozumět tomu, co je v životě důležité. Amen.